

Lausunto

30.01.2025

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Me – Jyväskylän-, Joensuun-, Lapin-, Oulun- ja Turun Taiteilijaseurat sekä Kuopion Kuvataiteilijat ja Kulttuuriyhdistys Louhi – haluamme kiittää mahdollisuudesta jättää lausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi.

Haluamme kiinnittää lausunrossamme erityistä huomiota hallituksen esitysluonnokseen liittyvän rakenneuudistuksen alueellisiin vaikutuksiin eri alueilla toimiviin taiteilijoihin yhdenvertaisuuden ja alueellisen tasa-arvon näkökulmasta.

Johdanto

Lähes puolet Suomen kuvataiteilijoista asuu pääkaupunkiseudulla ja viidennes kuvataiteilijoista Etelä-Suomen ulkopuolella. Koska kuvataiteen markkinat ovat keskittyneet pääkaupunkiseudulle – samoin verkostot – on taiteellinen työskentely nähtävä vieläkin haasteellisempänä niille taiteilijoille, jotka toimivat pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella toimivalle taiteilijalle alueellista taiteellista työtä tukevien organisaatioiden apuraha saattaa olla taiteellisen toiminnan ehdoton edellytys.

Nykyinen tukijärjestelmä korvasi edeltäneet tukimuodot, kun laki taiteen edistämisen järjestelyistä annettiin v. 1967. Lakiin on sen voimassaoloaikana tehty useita osittaismuutoksia, mutta perusrakenteeltaan se on säilynyt samana yli 60 vuotta. Mitä onkaan tapahtumassa jatkossa?

Kun taiteen edistämistä koskeva järjestelmä alun perin luotiin, se haluttiin hajauttaa ja demokratisoida koskemaan eri alueita, samalla eri alueiden toimijat ja erityispiirteet huomioiden. Alueelliset taidetoimikunnat toimivat alueellisen ymmärryksen vaalijoina. Tähän rakenteeseen kiteytyy myös taiteen kentän alueellinen ymmärrys!

Suomalaisen taide- ja taiteilijatuon selkärangan muodostavat keskeiset käsitteet ovat olleet taiteen edistämisen turvaaminen, kulttuuridemokratian edistäminen ja kulttuurin demokratisointi eli kulttuuripalveluiden saatavuudessa ilmenneiden sosiaalisen ja alueellisen eriarvoisuuden poistaminen, sekä kansainvälisen kulttuurivaihdon tukeminen.

Hallituksen esityksestä koskien alueellisten taidetoimikuntien lakkauttamista

Mainituin perusteluin esitämme, että alueellisia taidetoimikuntia ei tule lakkauttaa.

Lakkauttaminen syrjäyttää alueellisen asiantuntemuksen, passivoi alueita kulttuurisesti ja kulttuuripoliittisesti, luo alentavaa hierarkista tilaa alueiden välille tai kärjistää sitä edelleen. Tätä emme halua.

Koska suunniteltu kulttuuripoliittinen muutos on rakenteeltaan suurin sitten 60-luvun, jolloin alueelliset taidetoimikunnat luotiin, on oleellisen tärkeää, että tämän mittaluokan muutoksessa tulee huomioida erityisesti alueelliseen yhdenvertaisuuteen liittyvät tekijät ja, että sen tulee näkyä myös itse laissa.

Mikäli esityksen seurauksena alueelliset taidetoimikunnat kuitenkin päätettäisiin lakkauttaa, mutta niiden lakkauttamisen seurauksia ei uudessa laissa huomioida riittävällä tarkkuudella, pelkona on, että koko Suomen taidejärjestelmä sen keskeisiltä osin romahtaa.

Taide- ja kulttuurineuvosto sekä asiantuntijapankki, alueellinen asiantuntemus

Kulttuurineuvoston esitettyyn koostumukseen liittyen esitämme, että tähän kohtaan liittyvässä kirjauksessa tulee mainita selkeästi, että neuvostossa tulee aina olla edustettuna myös taiteen eri alojen ja taiteen tekemisen alueellinen asiantuntemus, siis mikäli neuvoston perustamiseen päädytään. Koska esityksen mukaan neuvosto valitsee asiantuntijapankin, on oleellista, että myös itse neuvoston koostumuksessa on huomioitu taiteellisen asiantuntemuksen lisäksi alueellisuuden näkökulma.

Esityksessä asiantuntijapankin koostumukseen liittyen mainitaan, että siihen valittaisiin taiteen ammattilaisia ja asiantuntijoita ottaen huomioon muun muassa moninaisuuden, tasa-arvon ja alueellisuuden periaatteet. Tämä on mielestämme epätasaisesti ilmaistu eikä vielä yksin takaa alueellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista päätöksissä. Ilman että asiantuntijapankissa on kattavasti taiteen ammattilaisia myös eri alueilta, ei alueellinen tasapuolisuus päätöksenteossa toteudu.

Alueellinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, alueasiantuntijat

Kiinnitämme erityisesti huomiota siihen, että esitysluonnoksessa mainittu vertaisarviointi rakennetaan siten, että alueellinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus tulevat varmasti huomioituiksi. Mikäli alueitten ja yhdenvertaisuuden näkökulmaa ei kirjata lakiin, se avaa mahdollisuuden joustaa tai luopua tästä periaatteesta. Pidämme ensiarvoisen tärkeänä, että valtion taiteilija-apurahoja koskeva päätöksenteko tulee jatkossakin nojaamaan yhdenvertaisuuteen eri alueiden välillä, eri alueiden taiteilijoiden toimintaedellytykset turvataan jatkossakin ja apurahojen saanti alueille varmistetaan.

Esitämme, että alueellisuuden näkökulma ja alueellisten toimijoiden huomioiminen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi tullaan kirjaamaan lakiin selkeästi siten, että alueellisen yhdenvertaisuuden periaatetta ei voi vahingossakaan sivuuttaa. Tämä voidaan toteuttaa ensisijaisesti alueelliset taidetoimikunnat säilyttämällä ja sen lisäksi esimerkiksi varmistamalla, että mahdollisessa asiantuntijapankissa on edustus, joka koostuu eri alueitten ammattitaiteilijoista – asiantuntijapankissa on mukana alueasiantuntijoita. Tämä voisi olla osin myös nykymuotoisen aluetaidetoimikunnan tehtävää täydentävää toimintaa, mutta ei sen alueellista merkitystä vähentävää.

Alueellisen asiantuntemuksen tulee säilyä päätöksenteossa myös tulevaisuudessa

Parhaiten tämä toteutuu nykyisten alueellisten taidetoimikuntien toiminnan jatkumisella ja niiden jakaman rahoituksen osuutta nostamalla. Varmistamalla toimintaedellytysten säilyminen myös maakunnissa, voidaan ehkäistä taiteellisen työn ja taiteilijoiden siirtyminen pääkaupunkiseudulle. Kuten kulttuuripoliittisessa selonteossa on todettu, Suomessa tarvitaan taiteen ja kulttuurin kukoistusta – myös maakunnissa.

Suomen perustuslaissa todetaan, että kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen ja että kansalaiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja että heillä on vapaus valita asuinpaikkansa. Uudella lailla ei tule lisätä kansalaisten eriarvoisuutta.

Huolenaiheet

Kun taiteilijat valitaan apurahan saajaksi erityisesti taiteellisen laadun kriteerein, voisi kysyä, että ilmaisevatko maakuntien taiteilijoille myönnettyjen apurahojen vähäisempi määrä ja viime vuosina edelleen pienentyneet avustukset sitä, että apurahoista päättävät pitävät Etelä-Suomen ulkopuolella asuvien taiteilijoiden taidetta laadultaan heikompana tai merkityksettömämpänä.

Taiteen apurahojen päätöksenteon keskittäminen hyvin pienelle neuvostolle tekee mielestämme mahdottomaksi koko suomalaisen taidekentän ja sen alueellisten erityispiirteiden huomioimisen taiteen ja kulttuurin edistämiseksi. Onko myös niin, että mikäli alueille myönnettyjen apurahojen määrä edelleen vähenee, niistä tulee enää pelkästään symbolinen ele, ilman alueiden tasa-arvon aitoa toteuttamista.

30.1.2025

Jyväskylän Taiteilijaseura ry, Jaana Bombin pj.

Joensuun Taiteilijaseura ry, Tuija Hirvonen-Puhakka pj.

Oulun Taiteilijaseura -63 ry, Johanna Pöykkö pj.

Lapin Taiteilijaseura ry, Elisa Alaluusua pj.

Turun Taiteilijaseura ry, Milla Hannula pj.

Kuopion Kuvataiteilijat ry Ars Libera, Katarina Karppinen pj.

Kulttuuriyhdistys Louhi ry, Tuula Tirronen pj.

Yhdistyksissä on jäseninä yhteensä noin 1000 ammattitaiteilijaa

Bombin Jaana

Jyväskylän-, Joensuun-, Oulun-, Lapin-, Turun Taiteilijaseurat, Kuopion Kuvataiteilijat ja Louhi ry